

2. Új programot és szervezeti alapszabályzatot előkészíteni a járási bizottságok bevonásával, amit az országos közgyűlés jóváhagyna.

3. Kérjük a Csemadok kerületi szerveinek a visszaállítását.

4. Új KB választását a járási bizottságok javaslata alapján, titkos szavazással. A központi elnök és titkár személyét az országos közgyűlés válassza meg titkos szavazással, az érvényes szavazatok 75%-ának az elérésével.

5. A Csemadok-apparátusban azonnali hatállyal vezessék be a szisztemizációt.¹³⁶

6. A járási titkárságok önálló gazdasági egységeket képezzenek.

7. A központi bizottságnak nem lehet tagja olyan személy, aki nem fejt ki aktív tevékenységet a Csemadok helyi, vagy járási szervében.

8. A Csemadok választott szerveiben, a központi bizottságban, a járási titkárságokban nem lehet alkalmazni olyan személyeket, akik eddigi erkölcsi magatartásukkal (pl. nemzetiségi hovatarozás vállalása, anyanyelven történő oktatás példaadása stb.) kompromittálták a csehszlovákiai magyarságot.

9. Azok[at], akik a 8. pont ellen vétének, a Csemadok KB ne javasolja olyan politikai és közéleti funkcióba, amely a magyarsággal összefügg, vagy ilyen irányú tevékenység kifejtését célozza.

Reméljük, hogy a fenti javaslat nem hogy gyengítené, hanem még inkább erősíteni fogja sorainkat, s mindazok az elvtársak, értelmiségiek, pedagógusok, akiket a Csemadokban végzett lelkes munkájukért nem hogy dicséret, hanem elmarasztalás ért az egyes Csemadok vezetők részéről, most a megújítási folyamatban újból megtalálják az utat ahhoz a szervezethez, amely egyedül van hivatva képviselni a csehszlovákiai magyarság érdekeit és jogait.

A kassai Csemadok járási bizottsága

FKI, Csemadok irattára, E-XII-295/2, géppel írt másolat

11

Stósz, 1968. március 30–április 2. Fábry Zoltán A magyar kisebbség nyomorúsága és nagysága című írása, amelyben kételyeit fejezi ki a háború utáni magyarellenes diszkriminatív intézkedések elítélésével kapcsolatban (részlet).

Fábry Zoltán:

A MAGYAR KISEBBSÉG NYOMORÚSÁGA ÉS NAGYSÁGA

Czine Mihály tavalyi születésnapjában valami ilyesfélét írt rólam: hallgat, amikor mindenki beszél és szót kér, amikor mindenki hallgat. E mostani márciusi tavaszon valahogy így éreztem én is: minek szaporítanám épp most a szót, amikor hivatott

¹³⁶ Helyesen: szisztematizációt.

és hívatlan amúgy is beszél. És nem is tartottam ildomosnak a közbeszólást, amikor olyanok váltottak nagy hangot és ágáltak a fórumban, akik – hibáikat lázasan, de dicséretes aktivitással jóvátenni akarón – az egész áldatlan tegnap folyamán a magyar érdekek és kívánságok fékezői, mellébeszélői, szabotálói voltak.

A hallgatás kényelmes álláspont, de megvolt rá a jogcímem: sose hallgattam, és a 22 év alatt lényegében már elmondtam, kimondtam mindent. Ma már csak ismételni tudnám magam. Amikor az első látogatók szólásra akartak bírni, még mereven ragaszkodtam elhatározásomhoz: a figyelő hallgatáshoz, de a látogatók közlelő és távolról egyre gyakrabban adták egymásnak a kilincset és a napi postában egyre több noszogató levél lapult névalírással és névtelenül, ismerősök és ismeretlenek sürgettek: szólj, beszélj!

Az egyik lakonikusan ennyit írt: „Nagyon hiányzik b. hozzászólása az Új Szóban!” A másik – névtelenül – a magyar történelem folyamán oly gyakran idézett verssort küldi minden megjegyzés nélkül: „Szár az ágon, hallgató ajakkal, meddig ültök, csüggéd madarak?” A harmadik rám pirít és azzal olvassa rám a lexikon rám vonatkozó mondatát – „a csehszlovákiai magyarság legnagyobb tekintélye” –, hogy az ilyen megállapítások: címadományozások, és ezzel elháríthatatlan kötelezettséget is rónak az illetőre: felelőnem kell a szlovákiai magyarság nevében. Tudom: a felelősség szó és fogalom lényege és szerepe: feleletkézség és feleletképesség. Mit tehetnék mást: szót kérek.

[...] ¹³⁷

5

Senki se csodálkozzon, ha a demokráciának történelmileg elkötelezett és demokráciával telítődött szlovákiai magyarság a mai változásokra azonnal és reménykedve figyelt föl. A demokrácia ott van a zsigereiben, idegeiben, agydúcaiban; vérünk lett, lényegünk lett: igaz vagy talmi voltát mi érezzük meg a legjobban, torzulásánál rajtunk csattan először az ostor. Érthető, ha ma mindenkinél felajzottabban és reménykedve reagálunk, hogy utána azonmód szorongva és szkeptikusan rezignáljunk.

A demokrácia győzelméről, forradalmáról, változó szerepéről beszélünk. A demokrácia emberségből változtató, újító elixír. A dogmatikusok, a sematizálók hogy bírnák, hogy vállalnák ezt? A légkör a demokráciát – mely emberközelség és emberség-elkötelezettség – csírájába fojtotta, annyira, hogy a demokrácia a köztudatból kilúgozódott. Az emberi szolidaritáson alapuló közösségi érzés megszűnt, az egymástól való elidegenedés a köröket egyre szűkebbre vonta: az otthon az elzárkózás önértékesítésévé torzult. De épp ez az egyéni önzés áll össze legkönnyebben a vele adekvát kollektív önzéssé: sovínizmussá. És a demokráciának ezt az elcsuszamlást kell megelőzni és megakadályozni. Nehéz lesz: a feladat óriási. De ha sikerül, Csehszlovákia történelemformáló szerepe, példázó volta kétségtelen lesz és világitó tette válik.

A magyar kisebbség szempontjából a kezdő jelek nem valami biztatóak. A CSEMA-DOK kimerítő beadványára, az Írószövetség magyar szekciójának javaslatára, mely szín-

137 A kihagyott szövegrészben a magyar kisebbségnek a humanizmus melletti kiállásáról és a második világháború utáni meghurcoltatásáról szól.

te kultikus transzparensként övezte magát Štúr¹³⁸ mondásával: – „Nem az a boldogság, ha mások rovására emelkedünk fel és másokat elnyomunk, hanem az, amikor együtt élhetünk másokkal, s azok ugyanolyan műveltek, boldogok és elégedettek, mint mi magunk vagyunk!” – erre a felemelt ujjú sugalló intésre – a sajtóban – még egyetlen fia szlovák hang sem reagált. A tizenötösör kisebb ukrán javaslatra viszont azonnal megjött a fogadj Isten: a beadványt leközlötték a szlovák lapok is. Az illetékesek az egész magyar kérdéskomplexumot még ma is csak olcsó viccel próbálják elűtni. Dr. Lúčan egy ifjúsági gyűlésen a magyar ifjak sürgető kérdéseire azzal válaszolt, „hogya a magyarok hét órákor kezdenek sörgyárat építeni és kilenc órákor már inni akarják az új sört”.¹³⁹

Tévedés! Itt nem két óráról van szó és nem sörgyárról. Mi ötven éve építünk itt valamit, amit előszeretettel „közös hazaként” emlegettünk, de az alagsornál feljebb – levegőre, napfényre, és elismeréséhez – sose vagy alig jutottunk. Érthető, ha innen ki akarunk törni, hogy feljebb lépve egyformák, egyenlők lehessünk. És ez nem önző érdek, de közösségi szükséglet: létkérdés minden vonatkozásban és mindkét fél számára. Mert – Tamási Áronnal szólva – „Sohasem lesz jó, míg emeletekben él a nemzet”. Tegnap sem volt jó. Szépségtapaszkok, látszatengedmények itt nem segíthettek és ma sem segítenek. A kassai antifasiszta nagygyűlésen¹⁴⁰ – 1938. július 31-én – Gottwald, Pujmanová és Novomeský¹⁴¹ beszéde után – beteg lévén, távollétemben – üzenetképp az én beszédemet is felolvasták. Ma, e tegnapi szavakkal, történelmet idézhetek:

„A mai manifesztáció a demokrácia védelmét – mely nem csehszlovák belügy, de közép-európai feladat – történelmi szükségképp nyilatkoztatja ki... A csehszlovák demokrácia élethalál harcban áll egy inferiőr¹⁴² ellenféllel szemben. A harc legitimációja és apropója mindkét részről a kisebbségi kérdés. A fasiszmus... csak hódítási ugródeszkának használja, mellyel szemben a demokrácia csak a kisebbségi megbékülés pozitívumát játszhatja ki. Ha a demokrácia erre képtelen, elvesztette a csatát... Csehszlovákiának ma közép-európai példát kell statuálni. Itt félmegoldásokkal nem lehet kísérletezni, itt eddig volt többségi haszonélvezeti demokrácia helyett kötelezettségi – egyformán mindenkire kiterjeszhető – demokráciát kell demonstrálni.”

És mi lett az egészből? Ez utolsó órákban szentül hittük, hogy Csécs mégis kap magyar iskolát (már akkor sem kapott), Szepsi magyar polgárit és Rozsnyó magyar gimnáziumot, de a hegyek elkezdtek vajúdni, hogy a végén egeret szüljenek: Komárom, mint legmagyarabb város – (nézd meg mostani arculatát) – az agnyelvű szlovák postabélyegző helyett kétnyelvűt kapott, szlovákot és magyart. Ez volt minden!

Ha a demokrácia zsugorisággá torzul, önmagát tagadva, elemésztli lényegét, küldetését és sorsfordító, közösségi változtató történelmi erő helyett történelmi akadály lesz: a sacro egoismo¹⁴³ önzése, megelégedettsége és öntetszelgő vaksága. Sovinizmus megállíthatatlansága: nyelvimperializmus.

138 Ludovít Štúr reformkori szlovák politikusról van szó.

139 Lásd a 115. sz. jegyzetet.

140 A CSKP által szervezett kassai demonstráció többek között a nemzetiségi kérdés demokratikus rendezéséért szállt síkra.

141 Klement Gottwaldról, a CSKP elnökéről, Marie Pujmanová cseh írónőről és Ladislav Novomeský szlovák íróról van szó.

142 alsóbbrendű.

143 a minden fölé helyezett egyéni érdek.

A mostani demokratikus fordulat elsősorban a hibák jóvátétele akar lenni. **Rehabilitáció**, olvassuk a bűvös szót. Mi és mennyi vonatkozik ebből a magyarokra?

Félek, hogy semmi, mert e rehabilitáció előfeltételei felette kényesek. Itt nem egyes emberek egzisztenciális kártérítéséről van szó, itt egy népcsoport vár erkölcsi elégtételt, emberségi jóvátételt: igazságot. Mondvacsinált bűnök alóli felmentésről van itt szó, egy tévedés és tévesztés bevallásáról. És ki vallaná ma ezt?

A 45–47-es jogfosztottságra és a reszlovakizációra nincs magyarázat és nincs mentesség, és így nincs feloldás sem, mert ennek előfeltétele a büntudatosítás. Tehát bevalani, hogy itt valami történelmi jóvátételenség történt a győzők részéről. Egy felelőtlen államkációt kéne megbélyegezni és így végeredményben büntudatot vállalni. Ez a katarzisznak oly mértékét követelné, melynek nyomát, lehetőségét sehol sem tudjuk felfedezni. **A jogfosztottság elítélése, a reszlovakizáció törvényes érvényesítése a bűn bevallását és a büntudat vállalását jelentené.**

A hatalom birtoka, e csábító kísértés vonzása szlovák–magyar vonatkozásban könnyebben realizálhat ismétlési kényszert, **restaurációt**, mint rehabilitációt: ponttevő és megoldó jóvátételt, elégtételt.

Itt van viszonylatunk neuralgikus pontja. E rehabilitáció nélkül semmi lényeges, semmi pozitív változás nem állhat be a szlovák–magyar együttélésben. Gondoljuk el: egy egész népcsoport megbélyegzéséről, elítéléséről volt és van itt szó. Per és tanúk nélkül, a vádlott meghallgatásának mellőzésével – egyszerű hatalmi gesztussal sommásan törvényen kívül helyezték, vogelfreiá¹⁴⁴ avatták Szlovákia egész magyarságát. A rehabilitációnak ezt a fel nem oldott törvényenkívüliséget kéne hatálytalanítani és ezt csak egy módon lehet: **a teljes egyenjogúság legalizálásával.** Törvényesíteni a magyar kisebbség egyenjogúságát: e nélkül semmi sincsen, de ezzel – egy csapásra – minden megváltozhatna. A mi esetünkben a demokratikus változásnak csak így van értelme és – jövője.

[...] ¹⁴⁵

Új Szó, 1968. április 27. 5. p.; április 28. 5–6. p.

12

Prága, 1968. április 5. Csehszlovákia Kommunista Pártja akcióprogramjának a nemzetiségekre vonatkozó része.

A Csehszlovák Szocialista Köztársaságban élő valamennyi nemzetiség – magyarok, lengyelek, ukránok és németek – egységének, felzárkózottságának és nemzeti önálló létüknek megerősítése érdekében feltétlenül ki kell dolgozni az egyes nemzetiségek hely-

144 törvényen kívül helyezetté, védtelenné.

145 A kihagyott részben arról szól, hogy a szlovákiai magyarság sorsa lesz a csehszlovákiai demokrácia fokmérője.